

LINNUKAITSE- UUDISED

Euroopa lindude kaitsestaatused üle vaadatud

Euroopa Liidu linnudirektiivi 25. aastapäevaks andis *BirdLife International* välja kaks uut põhjalikku raamatut Euroopa lindudest. Kümme aastat pärast esimest trükki ilmus jätk raamatule "*Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*", kus antakse ülevaade 52 Euroopa riigi lindude praegusest kaitsestaatusest ja selle muutusest võrreldes eelmise kokkuvõttega. Teine trükis, "*Birds in the European Union: a status assessment*", annab ülevaate linnuliikide staatusest uuenenud Euroopa Liidu 25 liikmesriigis.

Käsitletud 524 Euroopa liigist 226 omab praegu ebasoodsat kaitsestaatust. Seega on säärases kurvas staatuses tervelt 43% maailmajao linnuliikidest, samas kui kümne aasta taguses väljaandes oli neid liike 38%. Paljud ohustatud lindudest on langeva arvukusega, aga lisaks kuulub siia terve rida liike, kelle populatsioon on siiani taastumata 1970. ja 1980. aastate krahhidest. Ohustatuse kategooriat on tõstetud ka mitmel sellisel kahaneva arvukusega linnuliigil, kes meil on veel üsna arvukad: mitmed kurvitsalised, nagu tikutaja, suurkoovitaja ja kiivitaja, kelle arvukus langeb kiiresti eeskätt kuivendusega kaasneva elupaikade vähenemise tõttu; paljud Aafrikas talvituvad rändlinnud, nagu näiteks mets-lehelind, kivitäks ja räästapääsuke; põllumajandusmaastikul levinud halltsiitsitaja, põldvarblane ja kanepilind ning külamaastikus pesitsevad koduvarblane ja kuldnokk jt. Tähelepanu soovitatakse pöörata ka näiteks rägapardile, tedrele ja suitsupääsukesele. Seevastu 14 linnuliigi puhul on võimalik öelda, et efektiivne kaitsetöö on aidanud populatsioonide seisundil paraneda. Muuhulgas on arvukus oluliselt tõusnud valge-toonekurel, laululuigel ja merikotkal, nende seisundit ei peeta enam nii ohustatuks kui varem.

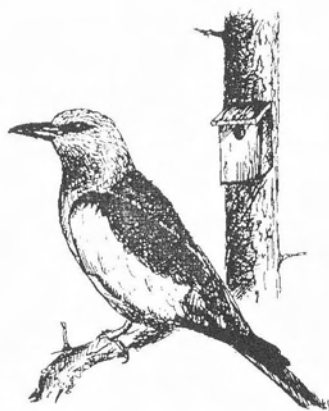
Mõlemad raamatud peaksid lähiajal jõudma ka Eesti Ornitoloogiaühingu raamatukokku. Ohustatud Euroopa lindude kaitsestaatusest saab otsida infot ka interneti vahendusel aadressilt www.birdlife.org/action/science/species/birds_in_europe/species_search.

Interneti abil on kättesaadav ka ülevaade Euroopa Liidu lindudest (www.birdlife.org/action/science/species/birds_in_europe/birds_in_the_eu.pdf).

Siniraa käsi käib halvasti

2004. aasta kujunes siniraale eriti kurvaks – üle mitme aasta ei saanud meie andmetel Eestis tuult tiibadesse ükski noorlind. Ainuke teada olnud pesa Kagu-Eestis osutus juuli alguse kontrollretkeks rüüstatuks – kolm valget muna leiti pesakasti alt rohu seest. Oletatavalt oli rüüstajaks sealmail üksikuna ringi lennanud isane siniraag, kes käitus väga agressiivselt ning noris pesaomanikega pidevalt tüli.

Üksikuid vihjeid siniraa esinemisest on 2004. aastal laekunud ka mujalt Eestist, kuid siiani pole need kahjuks uute pesaleidudeni viinud. 2003. aastal registreeriti Eestis kaks edukat siniraa pesitsust, mille tulemusena lennuvõimestus neli poega.

Meie teadmised kakkudest täienevad

Koostöös Keskkonnaministeeriumiga on 2004. a. lõpuks valminud ülevaade habekaku staatusest Eestis (autor Ülo Väli) ning kassikaku kaitsekorralduskava aastateks 2005–2014 (autor Rein Nellis).

LIFE-Nature projekt I kategooria kaitsealuste linnuliikide heaks

Viimastel aastatel on EOÜ liikmed aktiivselt osalenud ohustatud liikidele kaitsekorralduskavade koostamisel. Nüüd on ühing astunud suure sammu sel moel planeeritud linnukaitse elluviimiseks ning koostöös Kotkaklubi, Soomaa Rahvusparki, Keskkonnaministeeriumi ja Erametsaliiduga alustanud Euroopa Liidu LIFE-Nature programmi raames uut projekti *EAGLELIFE*, mille eesmärgiks on suur- ja väike-konnakotka ning must-toonekure kaitse tõhustamine. Valituks osutusid just need linnud, kuna tegu on rangelt kaitstavate I kategooria kaitsealuste liikidega, kellele on valminud kaitsekorralduskavad. 2004. aastal alguse saanud viie-aastase projekti sisuks ongi kavades ette nähtud tegevuste täitmine. Projekti juhhib Urmas Sellis.

Linnukaitse-uudiseid vahendasid Andres Kalamees ja Ülo Väli

EOÜ KROONIKA

Eesti Ornitoloogiaühingu suvepäevad

EOÜ suvepäevad toimusid sel aastal 19.–20. juunil Pärnumaal Häädemeestes. Soe suveilm tõi kaunisse Eesti edelanurka kohale ligi 100 linnuhuvilist, kellest kolmandiku moodustasid ühingu liikmete sõbrad ja tuttavad. Kuna Häädemeeste kandis asuv Luitemaa looduskaitseala koos ümbrusega on ka EOÜ *LIFE-Nature* projektiala, aitasid kohapealsed projektitöötajad tõhusalt kaasa kogu ürituse korraldamisele. Suured tänud siinkohal Marika ja Mati Kosele ning Aivo Kleinile.

Suvepäevade kava oli traditsiooniliselt tihe sisaldades arvukalt huvitavaid ettekandeid oma ala meistritelt. Esimese päeva ettekannete sarja avasid Indrek ja Jaak Tammekänd andes ülevaate Põhja-Liivimaa linnustikust, milles nad analüüsisid viimaseid uurimistulemusi Nigula looduskaitsealalt ning selle ümbrusest. Sellele järgnevalt tegid Mati Kose ja Aivo Klein põhjaliku retke Luitemaa looduskaitseala linnuriiki ning Kaja Kübar tutvustas Nigula loomade turvakodu igapäevast tööd ning probleeme. Jaanus Elts vaagis uue linnuatlase koostamise hetkeseisu ning innustas ühingu liikmeid aktiivsemalt atlase töös osalema. Traditsiooniliste kutsemeisterlikkuse võistluste järel rääkis Hannes Pehlak reisimuljetest Dnestri (Nistru) ja Doonau deltasse. Õhtusöögile järgnesid muljetavaldavad päikeseloojangu retked Rannametsa vaatetorni, Tolkuse rappa ja Häädemeeste rannaniidule. Lökkeõhtul rääkis Häädemeeste vallavanem Urmas Aava enda ja valla suhetest ümbritseva looduse ja looduskaitsega. Kuid see ei pannud päevale veel punkti. Keskkööl alustas pungil buss teed Pikla kalatiikidele, kus huvilised said kuulata erinevaid ööhääli.

Järgmise päeva hommik algas varakult linnuvaatlusega Pulgoja vaatlustornis. Pärast kosutavat hommikusööki kuulati Agu Leivitsa põhjalikku ja haaravat illustreeritud ülevaadet Edela-Eesti linnustiku uurimisest ning sellega seotud inimestest. Maris Õunsaar koostöös Aivar Leitoga esitas esialgse kokkuvõtte sookurekogumike ja põllumajanduse suhetest Hiiumaal, millele järgnevalt Rein Nellis vaagis kassikaku saatust Eestis. Suvepäevade lõpetuseks õpetas Margus Ellermaa põhjalikult tundma linnupesasid nii teoorias kui praktikas ning Marko Valker rääkis linnukaitsealisest tööst Silma looduskaitsealal.

Tihe programm oli ka kõigil kohale tulnud lastel, kes traditsiooniliselt joonistasid linde, valmistasid looduslikest materjalidest kauneid ehteid, vitraaže ja pilte ning käisid ratsutamas ja rannaniidul lammaste pehmeid kasukaid sugemas.

Andres Kalamees

EOÜ noorliikmete õppepäevad Järvamaal

Kolm pikka päeva (9.–11. juulil 2004. a.) uurisid 24 koolinoort ornitoloogide juhendamisel Järvamaal Järva-Jaani ümbruse metsatukkade, taluõuede, järvede ja kultuurmaade linnustikku. Nimelt toimus kuues piirkondlik ornitoloogiaühingu noorliikmete laager. Kui eelmistel aastatel olid osavõtjateks vaid Järvamaalt ja Lääne-Virumaalt pärit noorliikmed, siis seekord oli osalejaid kutsutud mujaltki.

Laagri üheks peaesmärgiks oli praktiliste õppuste käigus harjutada uue linnuatlase välitöid. Uuriti nelja atlaseruutu ja tehti neis kindlaks 89 linnuliigi esinemine. Huvitamateks vaatlusteks oli tait, mustviires ja pesitsev tuuletallaja. Viimase elutsemisest Järva-Jaani ümbrusest puuduvad andmed enam kui paarkümmend aastat. Tõsist peamurdmist pakkus keset suve emase punapea-vardi äratundmine. Uurimisretked ümbruses vaheldusid kõigil päevadel teooria omandamisega – tähelepanu pöörati lindude määramisele, välitööde metoodikale, pesitsustõenäosuse hindamisele, fenoloogiliste vaatluste tegemisele jms. Saadud teadmisi rakendati slaididelt võistu linde määrates.

Huvilisi juhendasid Jaanus Elts, Urmas Sellis ja Ülo Väli. Lisaks omandasid ise teadmisi ja olid noorte juhendamisel abiks kohalikud kodu-uurijad Liina Eenpuu, Anu Nurk, Ester Valdvee ja Raul Eenpuu

Raul Eenpuu

Birdwatch 2004

2.–3. oktoobril 2004 toimus järjekordne rahvusvaheline linnuvaatlus *Birdwatch*. Eesti Ornitoloogiaühingusse laekus 63 nimekirja, mille koostamisel oli osalenud 147 inimest. Kokku vaadeldi üle 202 000 linnu 167 liigist. Kõige arvukamateks linnuliikideks olid neil päevil haned ja lagled, sest *Birdwatch*'i ajale langes suur-laukhane ja rabahane läbirände kõrgpunkt. Loendati ca 16 700 suur-laukhane, 13 900 valgepõsk-laglet ja 10 700 rabahane, lisaks veel ca 67 000 liigini määramata hane või laglet. Arvukuselt järgnesid hallrastas (ca 10 400 isendit) ja metsvint (7400). Vaid ühte isendit kohati 16 linnuliigi puhul. Kõige sagedasemaks ehk enamates nimekirjades esinenud liikideks olid rasvatihane (61 nimestikku), vares (56), pasknäär (55), hallrastas (54) ja harakas (49). Linnuliike, mis esinesid vaid ühes nimekirjas, oli 32. Nagu eelmiselgi aastal, oli ka tänavu kõige pikem Sørve linnujaama nimekiri (Jukka Hatva, Tuukka Kuupiainen, Jyrki Lausamo, Mati Martinson, Uku Paal, Harri Pietarinen ja Tuomas Seimola) - 124 linnuliigiga. Järgnesid Ranno Puumets (95 liiki), Marju Erit (74), Leho Aaslaid (74) ning Jaak Tammekänd (73).

Andrus Kuus

Eesti linnuAtlas aastal 2004

Tänavu kevadel alustas EOÜ peaaegu aastase ettevalmistustöö järel uue haudelindude levikuatlase välitöödega. Atlaseruute said vaatlejad valida internetipõhise kaardirakenduse kaudu. Neile, kes ise internetti ei kasuta, otsiti sobilik ruut kontoris kirjelduse järgi. Detsembri alguseks oli atlase kaastöölisi 335 ning nad olid välitöödeks välja valinud üle 750 ruudu.

Detsembri lõpuks on kaardirakenduse arendaja AS Regio lubanud internetti üles panna ka kaardirakenduse liikide levikukaartidega ning üldise infoga (ruudu uuritus ja vaadeldud liikide arv). Pilt kaartidel hakkab muutuma vastavalt uute kirjete lisandumisega. Seepärast palume mitte sattuda ärevusse, kui Teie ruudu kohta veel tulemusi esitatud pole, sest siis pole me neid lihtsalt jõudnud veel andmebaasi lisada. 2004. a. lõpus plaanime välja saata materjalid ka juba järgneva aastaks, et esimeste lindude registreerimine igati võimalik oleks. Osalt teema seda ka vaatlejate innustamiseks välitöödega alustama juba varakevadel, et ka Teie ruudus pesitsevad kakud ikka avastatud saaks.

Lõpetuseks palve kõigile vaatlejatele, kes sel aastal atlasetöid tegid: palun saatke täidetud ankeedid ära esimesel võimalusel, et me saaksime uue välitööperioodi alguseks võimalikult adekvaatse pildi tehtud tööde hetkeseisust. Samuti palume vaatlejal, kellele on saadetud täpsustavaid küsimusi, neile võimalikult kiiresti vastata, sest sellest sõltub Teie poolt esitatud ankeetide lõplik sisestamine. Kui Te soovite muuta oma ruuduvalikuid, siis palume sellestki meid informeerida.

Suur tänu neile, kes oma vaatlustulemused õigeaegselt edastasid!

Jaanus Elts & Andrus Kuus

Taas internetti linde määrama!

2004. a. detsembrist 2005. a. aprillini jätkab EOÜ oma interneti kodulehel www.eoy.ee linnumääramisvõistlust, mille käigus iga kuu alguses pannakse ära arvamiseks välja 3–5 linnufotot. Erinevalt menukaks osutunud esimesest määramisvõistlusest jagatakse nüüd ülesanded kahte erineva raskusastmega kategooriasse. Võistlusega on oodatud liituma kõik huvilised! Auhinnad on välja pannud nii EOÜ kui ka MTÜ Loodusajakiri.

Marko Valker

AASTA LIND

Aasta lind 2005 – kanakull

Kanakull valiti üheteistkümnendaks aasta linnuks mitmel põhjusel. Esiteks on muidugi vajalik liigi tutvustamine laiemale üldsusele, sest kanakull on Eestis olnud üks vihatumaid röövlindude ja tema kohta on liikvel palju väärarvamusi. Esimene 2005. aasta lindu tutvustav artikkel ilmus 25. novembril Viljandimaa maakonnalehes Sakala, kuhu toimetuses lisati kanakulli foto asemel hoopis hiireviu pilt. On ilmne, et kanakulli (ja teiste röövlindude) tutvustamine on vajalik ja murdmist vajab arusaam, et iga kull ei ole kanakull.

Teiseks on kanakulli arvukus meil viimasel kümnendil kaks korda vähenenud, viimasel hinnangul pesitseb meil vaid 400–600 paari. Teadmata on arvukuse languse põhjused, mille selgitamine saab olema kanakulli-aasta tähtsaim, aga kindlasti ka kõige raskem ülesanne. Just madala ja kiiresti väheneva arvukuse tõttu arvati kanakull EOÜ soovitusel II kaitsekategooriasse. Vastavalt Looduskaitseadusele tuleb selle kategooria liikide kaitse tagada vähemalt pooltel teadaolevatel pesapaikadel kaitsealade, hoiualade või püsielupaikade moodustamisega. Aasta linnu tööd algasidki juba 2004. aasta lõpus kanakulli püsielupaikade nimestiku moodustamisega, mille abil võetakse kaitse alla 40 pesapaika. Kahjuks peab nentima, et võrreldes kanakulli arvukusega on pesi, mida kaitsta, väga vähe teada. Seetõttu on kõik teated kanakullipesadest oodatud kirja teel Eesti Ornitoloogiaühingusse (pk 227, Tartu, 50002), elektronpostiga aadressile Renno.Nellis@mail.ee või allakirjutanu mobiiltelefonile 55542326. Teie abi on kanakulli kaitse tõhustamisel väga vajalik!

2005. aasta alguses on esimese ühingu liikmeid kaasava tegevusena plaanis korraldada kanakulli vaatluspäev, mis seisneks kanakulli saagijahi ja selle edukuse jälgimises saagirohktes kohtades. Täpsem info nii selle kui ka teiste tegevuste osas saadetakse ühingu liikmetele laiali varakevel. Kutsun üles kõiki ühingu liikmeid aktiivselt osalema aasta linnu projektis!

Renno Nellis

2006. aasta lind on teine väle pikksaba – **hänilane**. Siis asub aasta linnu projekti vedama Monika Laurits.

2007. a. on aasta linnu staatuses **luiged**, oma nõusoleku projekti juhtimiseks on andnud Leho Luigujõe.

EOÜ JUHATUSES...

2004. aasta teisel poolel on EOÜ juhatus arutanud jooksvalt ühingu finantsseisu ning tegelenud projektitaotluste koostamise ja esitamisega erinevatele rahastamisallikatele, et hankida täiendavaid vahendeid ühingu erinevate tegevusvaldkondade töös hoidmiseks ning laiendamiseks. Täiendavate teemadena on arutlusel olnud 2005. aasta mais lõppev Häädemeeeste *LIFE-Nature* projekti seis ning käesoleval aastal käivitunud uus samalaadne must-toonekure ning konnakotkaste kaitse korraldamisega tegelev projekt. Juhatus liikmed on käinud mitmetes maakondades ühingust ja selle tegevusest rääkimas ning huvilistele linde tundma õpetamas. Koos teiste Eesti Keskkonnaorganisatsioonide Koja (EKO) partnerorganisatsioonidega on arutatud ning ühispöördumistes osaletud väga erinevatel teemadel nagu põllumajandus, GMO-d, kaitsealade reformimine, *Natura 2000*, Euroopa Liidu *LIFE*-fondi saatus jpt. Ühingupoolne panus on antud meie katusorganisatsiooni *BirdLife Internationali* poolt korraldatud kampaaniatele ning osaletud selle ühenduse Euroopa strateegia ja tegevuskava väljatöötamises.

Tänu *BirdLife*-i Hollandi partneri *Vogelbescherming Nederland*, Prints Bernhardi Fondi (*Prins Bernhard Cultuurfonds*) ja Euroopa Liidu *LIFE*-projekti *EAGLELIFE* koosrahastamisele on ühingu kontoris nüüd töös uus ja kaasaegne paljundusmasin.

Andres Kalamees

EOÜ nõukogu pidas koosoleku 18. märtsil Tartus, väiksemas koosseisus koguneti 18. juunil Häädemeeistel. Kinnitati ühingu aastaaruanne, jätkati EOÜ strateegia koostamist ning käsitleti jooksvaid küsimusi. Juhatus nõustati Balti-Ameerika partnerlusprogrammile suunatud rahastamistaotluse osas. 16. detsembril seisab ees järgmine koosolek, kus valitakse uus juhatus, otsustatakse, kuidas jätkata praeguseks seiskunud tööd EOÜ strateegia koostamisel ning arutatakse ühingu 2005. aasta tegevuskava.

Hannes Pehlak

Järgmine EOÜ üldkoosolek toimub 2005. a. märtsi lõpus Tartus

2005. aasta suvepäevad leiavad aset juuli alguses
Valgamaal, Middendorffide kantsis Hellenurmes

IN MEMORIAM

AINO KUMARI
15. IX 1908 – 17. X 2004

17. oktoobril 2004. a. lahkus meie hulgast Eesti vanim linnu-uuriija Aino Kumari, kes pühendus ornitoloogiale peaaegu kolmveerand sajandi eest.

Ta sündis 15. septembril 1908. a. Põlva apteekri Rudolf Bergmanni peres. Paraku suri isa mõne aasta pärast ja Aino kasvas üles mõningase majandusliku kitsikuse tingimustes. See mõjutas ka pärast Võru Tütarlastegümnaasiumi lõpetamist 1927. a. Tartu Ülikoolis alustatud loodusteaduse õpinguid, nii et lõpudiplom jäi saavutamata; vahepeal, 1932–1935 õppis ta farmaatsiat.

Loodusuurijate Seltsi ornitoloogia sektsiooni koosolekutel tutvus Aino temast pisut hiljem stuudiumi alustanud Erik Sitziga (alates 1938. a. Eerik Kumari), kellega alates 1934. a. suvest tehti koos linnuretki (Matsalus, Ahja jõeorus, Nätsi rabal jm). 1940. a. sõlmiti Tartus abielu, järgmisel aastal koliti Tallinnasse, kus asuti tööle loodusmuuseumis. Augustis 1941 lahutas sõda noorpaari mitmeks aastaks; Aino jäi muuseumi kogusid hoidma ja oli aastail 1944–1946 loodusmuuseumi direktor.

Sügisel 1946 jätkus töö Tartus, alul ülikooli zooloogiamuuseumis, veebruarist 1947 aga vastloodud TA Bioloogia Instituudis. Taas alustati loodusekspeditsioone: Ahja jõe, Koiva lammile, Räpina kanti ja Edela-Eesti põlismetsadesse. Epohhilooneud Eesti rabade looduse uurimisel oli Aino üks põhilisi osalisi; ta veetis pikki päevi vaatlustelgis linde pildistades ja nende käitumist jälgides. Hilisema ea tervise- lünki seostas ta ikka rabadel veedetud suvedega... Matsalu looduskaitseala algus- kümnnendil tegi ta sealgi linnuvaatlusi ja -loendusi. Sügised ja talved kulusid kogutud materjali analüüsimiseks, esmajoones lindude toitumise selgitamiseks. Enamuse Eerik Kumari kirjutatud tekstidest tippis ümber Aino, ent ta on ka ise kirjutanud kümnekond teadustööd (rabakurvitsaliste toitumisest, mitme Eesti piirkonna haude- linnustikust ja lindude rändest). Instituudi zooloogiasektoris töötas ta 1978. aastani, jäädes edaspidigi huvi tundma ornitoloogide tegevuse ja käekäigu vastu.

Allakirjutanu põlvkonnasse, oma noorematesse kolleegidesse suhtus Aino Kumari – tema oma sõnul – kui iseenda lastesse. 1950. aastail Kumarite kodus paar korda kuus tudengitega peetud vestlusõhtute üheks sisustajaks oli loomulikult ka Aino (ja mitte ainult kulinaarselt!).

EOÜ auliikmeiks valitute hulgas oli Aino Kumari 1992. a. esimene, ja veel üle tosina aasta võisime rõõmu tunda tema teada saamise tahtest ja külalislahkusest. Jääme teda tänutundes mäletama kui linnuteadlast ja südamlikku inimest.

Olav Renno

kel oli õnn tunda Aino Kumarit enam kui 55 aastat

*IN MEMORIAM***EINAR TAMMUR**
9. X 1960 – 4. III 2004

Einar Tammur oli looduskaitaja alates lapsepõlvest – juba 10-aastaselt veenis ta ümber oma küla poisse, kel oli saanud igapäevaseks harjumuseks ragulkaodega tuvisid jahtida. Ameti poolest sai Einarist looduskaitaja 1982. aastal, mil ta asus tööle Eesti Metsainstituudi Looduskaitse laboris. Sellest ajast algas tema erakordselt viljakas töö Eestimaa kotkaste kaitsele ning just kotkaste eest seismisega seostame Einar Tammuri nime senimaani. 1989. aastal, mil taasiseseisvunud Eestis rajati massiliselt suhkruvatti tootvaid kooperatiive, tundis Einar vajadust lisada nende sekka midagi erilist. Koos sõpradega asutas ta Eesti esimese looduskaitsekooperatiivi “Kotkas”, mille tegevuse eesmärgiks sai alul kotkaste kaitse, hiljem lisandusid ka teised looduskaitsealised tööd. 1993. a. tunnustati kotkakooperatiivi Eesti Taassünni auhinnaga. Järgmisel aastal sai teoks ammune Laeva soostiku tundmaõppimisel tärpanud unistus – koos aatekaaslastega õnnestus Einaril moodustada Alam-Pedja looduskaitseala. Ka see ettevõtmine pälvis tunnustust – 1998. a. määrati Alam-Pedja looduskaitsealale Taani WWF poolt “Panda” auhind. Alam-Pedja hoidmisega seotud energiakulu ei osanud Einar küll ette aimata. Puhkusetu, stressirohked tööaastad võtsid oma osa ja 4. märtsil 2004 seiskus Einari süda.

Einar oli oma tegemistes erakordselt sihikindel. Ta oli oma ala tõeline asjatundja ja tal oli oskust koondada eesmärkide saavutamiseks asjatundjaid teistelt elualadelt. Nii suutis ta enda ümber luua professionaalse meeskonna, kes kindlasti suudab alustatud edasi viia. Einari sooviks oli hoida Eestimaa loodust niimoodi, et meie maa oleks saja aasta pärast vähemalt sama elamisväärtune kui praegu ning kotkaste uhked lennusiuetid ilmestaks me maastikke ka tulevikus.

Urmas Sellis

